

Pere Torroella, una nova veu de la literatura medieval

Va passar a la posteritat com a misogin i poeta aragonès. Però era de la Bisbal d'Empordà i mestre d'amor. Barcino publica l'obra completa de Pere Torroella, tant la catalana com la castellana.

FUNDACIÓ CARULLA

El filòleg Francisco Rodríguez Risquete, professor de la Universitat de Girona, ha preparat l'edició crítica de l'Obra Completa de Pere Torroella.

Pere Torroella, cavaller i escriptor cortesà del segle XV de família empordanesa, és considerat un continuador de la poesia d'Ausiàs Marc, però té més fama com a poeta castellà que com a poeta català gràcies al seu "Maldecir", un poema on ataca les dones que no saben correspondre l'amor dels homes i on, entre d'altres coses, diu: "Son todas naturalmente / malignas e sospechosas / mal secretas, mentirosas / e movibles ciertamente". I "Muger es un animal / que se dize hombre imperfecto, / procreado en el deffecto / del buen calor natural".

No és, però, un atac contra la dona, sinó contra les males amants, diu el filòleg gironí Francisco Rodríguez Risquete, després d'haver estudiat durant deu anys la seva vida i la seva obra.

Han estat deu anys de feina que ha cristal·litzat en l'edició crítica de l'*Obra Completa* de l'autor, publicada en dos volums per la col·lecció "Els Nostres Clàssics" de Barcino.

El primer volum està format per un estudi de la vida i l'obra de Pere Torroella, de més de cent cinquanta pàgines, amb aportacions noves sobre les seves relacions amb els altres escriptors de les diverses corts on va servir, més la seva poesia en català i un apèndix documental. I el segon aplega la poesia en castellà, els textos de prosa i una sèrie de textos d'atribució incerta.

Amb els dos volums, es recupera una nova veu de la literatura medieval, una veu única que aplega les principals tradicions peninsulars del moment, i això no s'esdevé en cap altre escriptor contemporani.

El "Maldecir", continua el filòleg, cal llegir-lo en una dimensió exclusivament amorosa.

"Va escriure'l per seguir el joc literari, en què també participaven les dones com a públic". A més, al final del poema, Torroella acaba elogiant

la seva estimada: “Entre las otras soys vós, / dona d’aquesta mia vida / del traste común sallida / una en el mundo de dos”.

Tot ha estat, doncs, “una excusa prou elaborada per tal d’escriure un elogi amorós i passar una estona de debat agradable”, conclou el filòleg.

Després d’aquest atac a les “males fèmines”, l’autor els demana disculpes al “Razonamiento”, un text en què, adreçant-se als maldients, examina els retrets que fan a les dones i els refuta un per un.

Es tracta d’un text irònic, com ho era el mateix “Maldecir”, ja que tot plegat era un joc cortesà que ningú no es prenia seriosament. “Les dones devien indignar-se, però també devien riure força, mentre els poetes jugaven a atacar-les i a defensar-les en públic, potser picant l’ullet”, interpreta el curador de l’obra.

Fins i tot hi ha una llegenda literària que diu que Pere Torroella va morir en mans d’un grup de dones enfurismades. La va escriure Juan de Flores, un autor un xic posterior a Torroella, inventor d’una llegenda segons la qual les dones d’una seva novel·la van venjar-se del “Maldecir” torturant el seu autor amb dosis interessants de sadisme.

“És un final del tot coherent amb la broma literària que Torroella havia iniciat anys enrere”, diu Francisco Rodríguez Risquete.

La fama del “Maldecir”, però, és força injusta, considera el curador, perquè el poema de Torroella és una obra gairebé marginal dins el conjunt de la seva producció. De fet, pensa Rodríguez Risquete, Torroella va destacar en tots els gèneres lírics vigents del segle XV i en les dues llengües que podia dominar.

“Pere Torroella és un nom que el lector comú no coneix, però que paga la pena si hom està interessat en la poesia amorosa medieval”, diu el filòleg.

De Marc a Petrarca. “Els seus escrits –continua Rodríguez Risquete– evocaven Ausiàs Marc, Jordi de Sant Jordi, Petrarca, Dante, Aristòtil, Ovidi o Ciceró, entre molts d’altres, una erudició poètica que li va permetre fer-se un lloc a la cort. Va ser un dels cortesans més actius, literàriament parlant, de mitjan segle XV”.

EL TEMPS

Pere Torroella, del qual no es coneix cap retrat, va estar al servei de la cort napolitana d’Alfons el Magnànim.

El filòleg dóna la raó a Rubió i Balaguer, el primer que va veure que Pere Torroella s’imposà dins del cercle d’escriptors i poetes que el conegueren. “Poeta cortesà i prosista refinat, va ser un referent per a altres autors de la seva època, fou admirat com un mestre d’amor, és a dir, com el principal deixeble de Marc”, diu Rodríguez Risquete.

“Qui vulgui, doncs, conèixer el millor de la poesia de Castella, la Corona d’Aragó, els trobadors provençals, els *trouvères* francesos i els poetes italians, que llegeixi Pere Torroella”, recomana el filòleg.

Pere Torroella va néixer entre els anys 1420 i 1425, probablement a la Bisbal d’Empordà, i va morir entre els anys 1492 i 1495, segurament a la mateixa població.

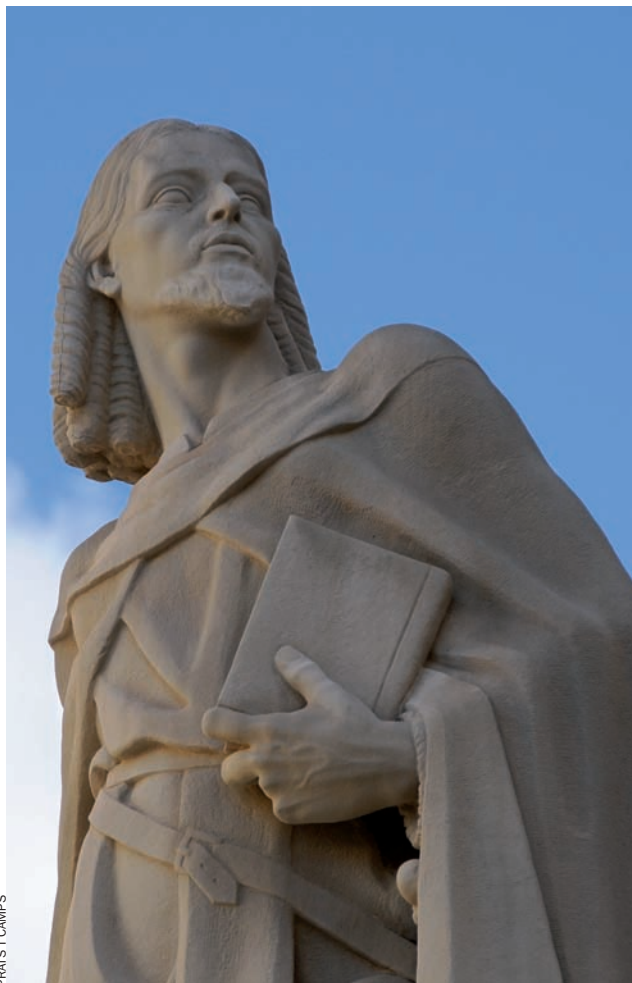
D’adolescent va entrar a la cort navarresa de Joan de Navarra al servei

príncep Carles de Viana, i per això escrigué part de la seva obra en llengua castellana. També va estar al servei de la cort napolitana d’Alfons el Magnànim i a la barcelonesa de Carles de Viana.

A la cort de Joan de Navarra hi havia castellans, però també catalans i valencians, com el poeta valencià Lluís de Vila-rasa, àlies Lluís de Cabanyelles, i Jaume Marc júnior.

A Nàpols, tot servant el fill natural de Joan de Navarra, Torroella va conivir amb l’humanista i poeta Giovanni Pontano, el qual va dedicar-li diverses lloances. Com en el cas de Navarra, a la cort de Nàpols també trobem servidors catalans, valencians i mallorquins. Pere Torroella va coincidir-hi, per exemple, amb el poeta i corsari Perot Joan amb Joanot Martorell.

La llista de poetes amb els quals se sap ara que va tenir relació a les dife-

PRATS | CAMPS

EL TEMPS

Ausiàs Marc és el principal mestre de Pere Torroella, però el poeta empordanès també va rebre la influència de Petrarca.

rents corts on va servir és molt llarga. La cort efímera i inestable de Carles de Viana, juntament amb la de Ferran de Nàpols, a les quals va servir, van ser en certa manera la continuació natural de la brillant cort poètica del Magnànim, perquè, després de la mort del rei, van ser molts els nobles que acompanyaren el príncep en el seu retorn.

Pere Torroella va ser un dels primers poetes que escrigué tant en català com en castellà, pel fet que va seguir les corts dels reis d'Aragó, i això li va permetre dominar perfectament dues tradicions literàries, la castellana i la catalana.

Aquesta singularitat fa que en la seva obra hi hagi un equilibri perfecte entre català i castellà, tant en quantitat com en qualitat. El castellà no arribà a embrutir-li el català. El seu català és pur, i si usa castellanismes no n'és l'introduïdor, perquè molts els trobem en la generació anterior o entre els seus contemporanis.

I en castellà és difícil concloure si hi ha catalanismes, atès que semblen propis del registre aragonès de la poesia.

Havent viscut a les corts de Navarra, de Nàpols i de Barcelona, al servei de Joan de Navarra —després, Joan II d'Aragó—, Alfons el Magnànim i Carles de Viana, Torroella ens ofereix, diu el filòleg, un mirador privilegiat per observar algunes de les corts literàries més actives i innovadores del XV.

Aquesta mobilitat es reflecteix en la riquesa d'estímuls que rebé la seva obra, que per la seva temàtica essencialment amorosa és un exponent de la literatura típicament cortesana.

Torroella, diu el filòleg a la introducció, per tal de presentar-se com el gran savi de l'amor i de la poesia, va sintetitzar els grans corrents de la lírica de prestigi i va articular-los al voltant del poeta més exigent i ambiciós, Ausiàs Marc. Adherits al tronc ausiasmarquista, Torroella hi assimilava el llegat trobadoresc, francès, italià, ca-

talà i castellà. Així, els temes i el lèxic marquiens conjuren llocs propers de Petrarca, de la tradició trobadoresca, dels lírics francesos i dels antics poetes catalans.

La literatura va ser el mitjà que li va servir per a destacar a la cort. Al capdavant, diu el seu biògraf, quan va ingressar a setze anys al servei de Joan de Navarra era un no ningú, un descendent menor d'una família de la baixa noblesa, i no podia al·legar simplement el seu nom per fer-se un lloc dins la societat cortesana.

La seva faceta de mestre d'amor va tenir èxit perquè, gràcies a aquesta especialitat, va ser un personatge respectat i fins admirat i imitat, fins al punt que la castellanitzadora posteritat li va negar la catalanitat i van intentar fer-lo aragonès: fou habitual confondre'l amb Pedro Torrellas, ciutadà de Saragossa del mateix segle XV.

Lluís Bonada